

Добридень, кладко!

Божена Нємцова

В одного удівця була дочка, і, як це ведеться в сільських дівчат, вона часто ходила до сусідчиної дочки то кужіль прясти, то ще з якоюсь роботою. Сусідка була вдова, і люди подейкували, що вона відьма. Та всупереч цим чуткам жінка до сусідської дівчини була дуже лагідна й привітна; тільки та прийде до них, любенько з нею погомонить, а як напече пампушок чи ще якихось лакоминів, завжди пригостить і її. За це сирота щиро любила і свою подругу, і її матір.

Якось дівчата посідали за прядки й почали прясти, а відьма, улесливо дивлячись на них, раптом і каже:

— Ох, діти мої, як добре було б вам жити в одному домі! Може б, ти, дитинко,— звернулася вона до сусідської дівчини,— сказала своєму батькові, щоб узяв мене за дружину? І йому без помічниці важко, і мені без господаря несолодко, а вам укупі так любо жилося б!

Дівчина нічого їй на те не відповіла, хоч і сама була не проти, щоб мати подруги стала їй за мачуху.

Прийшла вона додому й каже батькові:

— Вам би треба оженитися, тату. Візьміть собі помічницю, а мені добру мачуху. От чого б вам не посвататися, приміром, до нашої сусідки? З неї була б непогана господиня.

— Ох, дитино моя,— відповів батько,— люди подейкують, що наша сусідка — відьма. Нащо тобі така мачуха?

— А ви таки посватайтесь до неї, тату. Вона дуже добре ставиться до мене, а люди можуть наказати такого, чого й близько немає.

Довго умовляла дочка батька й нарешті таки вмовила: побрався він із сусідкою. Але чим усе це скінчилося? Не встигли ще й весілля відгуляти, як мачуха заходилася із своєї пасербиці знущатися, та так жорстоко, що ніхто від неї ніколи цього й не сподівався. Навіть попоїсти як слід не дасть сироті, тільки хлюпне в собачу миску їй якоїсь бурди та перепічок у попелі напече. Гарну одержу від неї відібрала й кинула якісь старі недоноски із своєї дочки. Рідну дочку вона не кривдила, одягала її, як паву, щодень пекла їй на маслі пампушки й набивала кишені усілякими ласощами. Перемінилася мати — перемінилася й дочка, стала знущатися із своєї колишньої доброї подруги. Гарно одягнеться, причепуриться, ходить слідом за нею та й глузує:

— Поглянь, яка на мені гарна сукня, а на тобі саме дрантя. Поглянь, які я їм смачні пампушки. Але тобі не дам, ага!

Сердешна дівчина плаче, й серце їй крається з жалю.

Стоїть вона якось біля колодязя й гірко-гірко ридає; побачив її батько, підійшов до неї та й каже:

— Тепер ти сама бачиш, дитино моя, що я правду тобі казав: не вийде з цієї відьми

доброї мачухи. Нічого не вдієш — треба терпіти все, що послав тобі Господь.

— Гаразд, я собі якось дам раду. Піду пошукаю службу, може, прогудуюся,— відповіла, втішаючи себе й батька, заплакана дівчина.

Незабаром вона і справді зібралася на службу. Просить мачуху, щоб та вирядила її, як належить. А відьма насипалась на неї, почала кричати, що не має чого їй дати, хай сама заробить на себе. І не дала бідній сироті нічогосінько. Так і пішла бідолашна, в чому стояла, прихопивши на дорогу хіба кілька вимашчених у попелі перепічок.

Іде вона, йде, аж раптом бачить перед собою кладку.

— Добридень, кладко! — чемненько вклонилася дівчина.— Щастя тобі й добра!

— І тобі теж, дівчино,— подякувала кладка.— Куди це ти йдеш, куди простуєш?

— Іду шукати собі службу.

— Ох, переверни мене, будь ласка, на другий бік,— попросила кладка,— вже стільки років люди ходять по одному моєму боці, й ніхто не здогадається перевернути мене. При нагоді і я віддячу тобі добром.

Дівчина перевернула кладку й пішла далі. Незабаром стрівся їй на дорозі песик, весь шолудивий.

— Добридень, песику! — вклонилася вона йому.

— Добридень і тобі, дівчино,— відповів песик.— Куди це ти йдеш, куди прямуєш?

— Іду шукати собі службу.

— Ох, викувай мене, будь ласка,— попросив песик.— Уже стільки людей повз мене пройшло, а ще ніхто наді мною не зглянувся. При нагоді і я віддячу тобі добром.

Дівчина виконала песикове прохання: гарненько викупала його і пішла далі. Ішла вона, ішла й нарешті прийшла до старої груші.

— Добридень, грушечко.

— Добридень і тобі, дівчино. Куди це ти йдеш?

— Іду шукати собі службу.

— Ох, струси, будь ласка, з мене грушки, бо я вже не можу їх на собі тримати, а ніхто не хоче мені допомогти. Я тобі добром віддячу! — попросила її груша.

Дівчина обтрусила всі грушки, й дерево полегшено зітхнуло.

Дівчина пішла далі. Незабаром вона побачила бичка, який пасся на луці.

— Добридень, бичечку! — привіталася з ним подорожня.

— Добридень і тобі, дівчино. Куди це ти йдеш, куди прямуєш?

— Іду шукати собі службу.

— Ох, вижени мене, будь ласка, з цієї луки, я вже стільки років тут пасуся, і ніхто не хоче мене вигнати. Я тобі за це добром віддячу.

Дівчина вигнала бичка з луки й пішла собі далі. Ішла, йшла й раптом побачила піч, у якій тлів жар.

— Добридень, пічко!

— Добридень і тобі, дівчино. Куди це ти йдеш, куди прямуєш?

— Іду шукати собі службу.

— Ох, вигреби, будь ласка, з мене цей жар. Вже стільки років тліє він у мені, й ніхто

не хоче його вигребти. При нагоді й я віддячу тобі за це добром.

Біля самої печі стояла кочерга. Взяла її подорожня, вигребла жар та й пішла далі. Йшла вона горами, долами, аж поки одного дня набрела в лісі на самотню хатку. А в тій хатці жила Баба Яга.

— Добридень вам, господине,— привіталася дівчина.

— Добридень і тобі. Звідкіль тут узялася?

— Іду шукати собі службу, от і прийшла до вас запитати, чи не взяли б ви мене до себе?

— Візьму, чого ж не взяти. Будеш у мене щодня одинадцять кімнат підмітати, оце і вся робота. Тобі в мене буде добре, ось побачиш! А он там, поглянь, дванадцята кімната. Але ти туди не заходь, навіть заглядати не смій!

— Як велите, так я і робитиму,— відповіла дівчина і, трохи відпочивши після дороги, взялася до роботи.

Вона підмітала одинадцять кімнат, підмітала їх щодня, а до дванадцятої ніколи навіть не заглядала.

Якось баба-яга пішла кудись із дому, а дівчина заходилася підмітати кімнати. Коли вона підмела одинадцятку, раптом подумала, чому це їй заборонено входити до дванадцятої. "Мабуть, не станеться ніякого лиха, якщо я зазирну тільки у шпарку. Про це ніхто й не довідається". Поставила дівчина віника в куток, обережно підступила до дванадцятої кімнати й легенько прочинила двері, щоб бодай краєчком ока зазирнути всередину. Посеред кімнати побачила три бочки.

— Цікаво, що в тих бочках? — прошепотіла вона, а сама тим часом ширше й ширше прочиняла двері, аж доки переступила поріг. Бачить — в одній бочці золото, в другій — срібло, а в третій — мідяки!

Дівчина аж скрикнула від подиву, а тоді, немовби виконуючи чийсь тихий наказ, нахилила голову й занурила її в першу бочку. Волосся в неї зробилося все золоте. Тоді вона занурила туди руки й ноги. Занурила — й раптом злякалася, що скаже баба-яга, коли повернеться, злякалася і вирішила, що далі їй тут лишатися не можна. Хутенько зібрала вона свої речі й кинулась тікати.

Все було б добре, якби баба-яга, повернувшись додому, не побачила, що двері до дванадцятої кімнати відчинені, а довкола бочки золото розхлюпане. Здогадалася вона, що тут сталося, схопила залізні гребені, сіла на терницю — і за дівчиною!

Ще трохи — й була б її наздогнала, але раптом на дорозі їй виросла піч. Піч пропустила дівчину, а коли до неї наблизилася баба-яга, розвалилася й сипнула в неї гарячим приском. Терниця, на якій сиділа баба-яга, миттю спалахнула й згоріла.

Дівчина тим часом устигла вже на чималу відстань відбігти, та на луці, де пасся бичок, баба-яга була б таки її наздогнала — утікачка вже чула, як та сопе в неї за спиною,— але бичок раптом обернувся, наставив роги й погнався за бабою-ягою; він гнався за нею доти, аж доки дівчина втекла на чималу відстань.

Та що з того — біля груші баба-яга знову на п'яти їй насідає. Груша пропустила дівчину повз себе, а коли баба-яга теж підбігла до неї, раптом упала й трохи не

потрощила їй усі кістки. Поки баба-яга вибиралася з-під гілля, дівчина добігла до песика. Але що для баби-яги така відстань — вона миттю наздогнала втіачку й ось-ось була б її схопила. Та песик раптом став поперек дороги, загавкав на переслідувачку і рвав її доти, аж доки дівчині знов пощастило відбігти на чималу відстань. Біля самої кладки вона озирнулася, чи далеко баба-яга. Дивиться — а та вже знов її здоганяє. Стрибнула дівчина на кладку, хутенько перебігла на другий бік. Баба-яга метнулася за нею. Але що це? Кладка під нею раптом переламалася — і баба-яга упала в воду. Ледве вибралася на берег і хотіла знов доганяти дівчину, та от біда — бігти далі їй уже забракло сили, отож вона стояла на місці й тільки люто кричала їй услід:

— Негіднице! Твоє щастя, що я тебе не впіймала. Бо якби впіймала, то ось цими гребенями поздирала б із тебе все золото!

А золотокоса дівчина, не озираючись, бігла вперед.

Ось уже й дім близько. Біжить вона й раптом чує, як на призьбі закукурікав півень:

Кукуріку,

кладка через ріку!

Наша господиня

додому йде,

попереду сяйво,

позаду сяйво!

Дівчина стала та й думає: іти до хати чи ні? Вирішила, що поки не піде, а сяде біля колодязя, де сиділа колись і сльози лила. Довго просиділа вона там, аж поки її побачила мачушина дочка. Впізнавши свою зведену сестру, вона мерщій побігла до матері:

— Матінко, матінко, наша із служби вернулася! Ходіть побачите — вона вся золота! Сидить он там біля колодязя.

Мачуха притьмом вибігла з хати й, коли побачила, що дочка правду сказала, почала до пасербиці підлещуватись, до хати запрошувати, щоб якнайшвидше вивідати, де це вона так озолотилася, щоб і свою дочку туди ж послати.

Пішла дівчина з нею до хати. Тільки-но переступила поріг світлиці, як від її краси усе довкола аж засяяло. Почала її мачуха вихвалити, немовби й справді хтозна-як зраділа їй, а свою дочку ганити:

— Так завжди буває з тими, хто йде в люди і вміє служити. А ти не вмієш нічого, тільки в хаті сидіти. Піди й ти куди-небудь, може, й ти людиною станеш.

— Що ж,— відповіла дочка,— піду, чого б не піти. Хай тільки вона скаже куди.

Пасербиця все їй розповіла, а мачуха приготувала гарну одягу, напекла смачних пампушок і вирядила на службу.

І пішла мачушина дочка туди, куди їй порадила пасербиця.

Ішла вона, йшла й раптом підійшла до кладки; але не вклонилася їй і не привіталася, а коли кладка попросила, щоб на другий бік її перевернула, пихато відповіла:

— Стану я з тобою час гаяти! Мене чекає ще далека дорога,— і пішла, так і не

перевернувши кладку.

Незабаром вона підійшла до шолудивого песика, але теж не привіталася до нього. А коли він її попросив, щоб вона його викупала, пихато відповіла:

— Стану я об тебе руки бруднити. Мене жде чистіша робота!

Прийшла вона до груші. Почало дерево її просити, щоб вона обтрусила його, мовляв, воно віддячить їй за це добром, але мачушина дочка навіть не озирнулась на нього й поспішила далі. Бичок теж попросив, щоб дівчина вигнала його з луки, але вона гордо пройшла повз нього, мовби й не чула його прохання. Дійшла вона до печі, в якій весь час тлів жар, швиденько поминула її, навіть не глянувши в той бік. Нарешті дійшла вона до самотньої хатини в лісі, де жила баба-яга.

— Добридень, господине! — привіталась вона до старої.

— Добридень і тобі, — відповіла та. — Як ти сюди попала і звідкіля тут узялася?

— Я прийшла запитати, чи не взяли б ви мене на службу?

— Чого ж не взяти, візьму, адже я живу тут одна. Підмітатимеш щодня ці одинадцять кімнат, але до он тієї, дванадцятої, не смій навіть носа поткнути, інакше буде лихо.

— Добре, господине, добре, я робитиму тільки те, що ви накажете, — відповіла дівчина й залишилась у баби.

Багато днів підмітала вона одинадцять кімнат, аж поки одного разу не закортіло їй зазирнути до дванадцятої. Довго чекала вона слухної хвилини, коли баба-яга піде з дому, щоб задовольнити своє бажання. Нарешті одного дня така нагода трапилася: стара пішла кудись. Дівчина мерщій кинула віника й метнулася до дверей дванадцятої кімнати. Відчинила їх, зайшла всередину й бачить — стоять три бочки: в одній мідяки, в другій срібло, а в третій золото. Як побачила вона золото, відразу ж ускочила в нього, вся викупалася, хоч візьми й викрути. Потім вискочила — й ну тікати.

Повернулася баба-яга додому, бачить — кімнати не підметені, а по підлозі розлито золото.

— Ну постривай, я тобі зараз покажу! Відхочеться тобі цього золота! — вигукнула вона, схопила семимильні чоботи, швидко натягла їх на ноги, в руки взяла залізний гребінь — і гайда за дівчиною. А та тим часом добігла вже до печі, в якій весь час тлів жар, але піч раптом розвалилася й бризнула в неї таким палючим вогнем, що на дівчині аж золото почало топитися. Ледь урятувалася від цієї біди, а на неї вже друга чатує. Бичок, що пасся на луці, не захотів її пропустити й доти ганяв, аж доки прибігла баба-яга. Чеснула вона дівчину залізним гребенем, і посипалося з неї золото. Баба-яга нахилилася, щоб позбирати його з землі, а дівчина тим часом знов кинулась навітки. Прибігла вона до груші, а груша на неї гіллям навалилася, і, поки вона вибиралася з-під нього, бабаяга знов наздогнала її й залізним гребенем стала вичісувати золото з кіс. Поки стара збирала його з землі, дівчина налягла на ноги й добігла до песика. Але той почав гавкати, кидався на неї й не хотів пропустити далі, аж поки надбігла баба-яга. Кров із сердешної вже й так цебеніла, а баба-яга знов почала здирати з її тіла золото. Вирвалася якось бідолашна від баби й добігла вже до середини кладки. Та лихо! —

кладка раптом переламалася, і дівчина упала в воду; баба-яга стрибнула за нею й чесала її доти, доки все золото з неї вичесала. А чого не взяв гребінь, те змила вода.

Ледь жива, мокра як хлющ, подряпана, вибралася дівчина з води й пошкандибала додому. Побачив її півень, що стояв на призьбі, й проспівав:

Кукуріку,

кладка через ріку!

Наша господиня

додому йде,

попереду ніч,

позаду туман

Побоялася дівчина заходити до хати, сіла біля колодязя й гірко заплакала:

— Оце так заробила, оце так заслужила! Що мені тепер мати скаже? Бідна ж моя голівонько!

Мати впізнала її голос і, не тямлячись від радості, почала кликати дочку до хати:

— Ходи до хати, доню, чого ти там сидиш? Ходи розкажеш, як тобі служилося й що ти заробила.

Увійшла тоді дівчина до хати. Як побачила мати її подряпану, спотворену, в пошматованому одязі, перелякалася на смерть.

— Оце все, що ти заробила? Ти що, не вміла по-людськи поводитися, негіднице? — почала вона лаяти дочку й відтоді не могла на неї навіть дивитися.

Невдовзі золоту пасербицю взяв за дружину один роботящий парубок, і зажили вони в мирі та злагоді.

А мачушина дочка так і посивіла в дівках — ніхто не захотів її посватати.